

УДК 342.9:338.22

DOI <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.3.11>**Наталія ЛАВРИК**аспірант, ПрАТ «ВНЗ Міжрегіональна Академія управління персоналом»,
nataliia.lavryk@gmail.com

ORCID: 0009-0006-5853-0735

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Під адміністративно-правовим регулюванням підприємницької діяльності слід розуміти вид регулювання, що впливає на суспільні відносини у певній сфері. Воно здійснюється уповноваженими органами державної влади за допомогою спеціалізованих органів. Дійсно, можна сказати також, що це методи та система юридичних прийомів, що виникають у сфері підприємницької діяльності під впливом відповідних адміністративно-правових норм, а також процеси та умови їх виникнення.

Нормативно-правова база, що регулює підприємницьку діяльність включає низку законів, у тому числі й такі регламенти. Основні з них включають наступні положення Конституції України [11], Господарському кодексу України [14], Цивільному кодексові України [15], Митному кодексові України [16]. Варто також згадати закони України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. № 1576-XII [1], «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. № 2275-VIII [2], «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI [3], «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. № 1160-IV [4], «Про фермерське господарство», від 19.06.2003 р. № 973-IV [5] та багатьох інших. Підсумовуючи, можна сказати, що поняття та структура адміністративно-правових механізмів налаштування та контролю за підприємництвом заслуговують на увагу як об'єкт наукового дослідження. Це пов'язано з особливостями адміністративного права та об'єктивного необхідністю вивчення механізмів регулювання у цій сфері з метою повноти та всебічності наукового дослідження.

У статті досліджено особливості поняття «правове регулювання». Здійснено аналіз адміністративно-правового механізму регулювання в підприємстві. Досліджено нормативно-правові акти, що регулюють підприємницьку діяльність. Узагальнено отримані результати.

Ключові слова: підприємницька діяльність, регулювання, підприємництво, адміністративно-правовий механізм.

Nataliia Lavryk. ADMINISTRATIVE LAW MECHANISM FOR REGULATING BUSINESS ACTIVITY

Administrative law regulation of business activity should be understood as a type of regulation that affects social relations in a particular area. It is carried out by authorized public authorities with the help of specialized bodies. Thus, it may be said that it comprises methods and a system of legal techniques arising within business activity under the influence of relevant administrative law norms, as well as processes and conditions for their origin.

The legal framework regulating entrepreneurial activities consists of a set of laws, including the following regulations. The main ones include the following provisions of the Constitution of Ukraine [11], the Commercial Code of Ukraine [14], the Civil Code of Ukraine [15], and the Customs Code of Ukraine [16]. It is also worth mentioning the Laws of Ukraine «On Business Associations» as of 19.09.1991 No. 1576-XII [1], «On Limited and Additional Liability Companies» as of 06.02.2018 No. 2275-VIII [2], «On Joint Stock Companies» as of 17.09.2008 No. 514-VI [3], «On the Principles of State Regulatory Policy in the Field of Economic Activity» as of 11.09.2003 No. 1160-IV [4], «On Farmin» as of 19.06.2003 No. 973-IV [5], and many others. To summarize, we can say that the concept and structure of administrative law mechanisms for setting up and controlling entrepreneurship deserve attention as a research object. This is due to the peculiarities of administrative law and the objective need to study the regulatory mechanisms in the relevant area for the completeness and comprehensiveness of scientific research.

The article studies the features of «legal regulation». The author analyses the administrative law mechanism for regulating business activity. The legal acts regulating entrepreneurial activity are studied. The results are summarized.

Key words: business activity, regulation, entrepreneurship, administrative law mechanism.

Постановка проблеми у загальному вигляді. З економічної точки зору, підприємницька діяльність допомагає залучати значні обсяги коштів у різні сектори національної економіки та сприяє загальному розвитку національної економіки. Активні учасники підприємницької діяльності є найбільшими та найважливішими платниками податків. Соціальні ефекти підприємництва також заслуговують на увагу, оскільки розгалужена

мережа малих і середніх підприємств сприяє створенню численних робочих місць.

Визначаючи адміністративно-правові аспекти підприємницької діяльності, держава встановлює форми і методи управління такою діяльністю. Аналогічно з таким ефективним елементом державної адміністративно-правової політики у сфері правового регулювання підприємництва має бути державне регулювання та контроль. Однак, як показує прак-

тика, позитивні аспекти юридичного контролю підприємництва не є чітко вираженими через слабкість самої держави, тоді як негативні аспекти становлять особливу групу чинників, що перешкоджають нормальному розвитку підприємницької діяльності в нашій країні.

Оскільки підприємницька діяльність є однією зі сфер взаємодії держави та економіки, вона потребує відповідної підтримки з боку держави, зокрема адміністративно-правових засобів, тобто спеціальних правових механізмів впливу на поведінку її суб'єктів. Нормативно-правове налаштування, впорядкування та контролю у сфері господарської діяльності є важливим елементом взаємодії держави і суспільства, зокрема шляхом встановлення адміністративно-правового режиму.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження правового впорядкування підприємницької діяльності висвітлено у працях таких науковців, як: Є. Ю. Подорожній [6], В. І. Теремецький [7], Л. Р. Біла [9], М. Г. Ісаков [18], С. Б. Жарая [19] та інших.

Мета статті. Теоретико-практичне дослідження особливостей адміністративно-правової організації підприємницької діяльності в Україні. Задля досягнення зазначеної мети було поставлено наступні завдання: обґрунтувати поняття правового регулювання; визначити природу нормативно-правового впорядкування та контролю за підприємництвом; проаналізувати нормативно-правові засади адміністративно-правової організації та створення підприємництва в Україні.

Виклад основного матеріалу. Є. Ю. Подорожній проаналізував, що правове регулювання – це «діяльність держави і суспільства в процесі підготовки і прийняття правових норм, реалізації їх у конкретних відносинах і застосування державного примусу до правопорушників з метою досягнення стабільного правопорядку в суспільстві» [6].

Дійсно, правове регулювання – це цілеспрямований вплив на поведінку людей і суспільні відносини завдяки юридичним елементам.

Щодо адміністративно-правового впорядкування та контролю, то важливо зазначити, що з огляду на предмет і методи галузі адміністративного права, організаційно-юридичне врегулювання є особливими правовими механізмами, за допомогою яких адміністративне право впливає на поведінку та діяльність.

Теремецький В. І. адміністративно-правове регулювання описує як «цілеспрямований вплив правових норм, прийнятих державою, забезпечений відповідними адміністративно-

правовими засобами, за допомогою яких упорядковуються суспільні відносини» [7, с. 51].

Стеценко С. Г. таке врегулювання розглядає як систему юридичних елементів та прийомів, завдяки яким реалізується правничий контроль громадських зв'язків у певній галузі адміністративного права [8, с. 63].

Коли йдеться про підприємницьку діяльність, то слід зазначити, що це одна зі сфер економічної діяльності, головною ознакою якої є отримання прибутку. Однак десятки індивідів підприємництва не розглядають отримання прибутку як основну мету своєї діяльності, оскільки основною метою для них є вирішення суспільних проблем.

Таким чином, можна сказати, що підприємницька діяльність – це сукупність суспільних благ, пов'язаних з підприємницькою діяльністю, спрямованих на задоволення приватних і публічних потреб та легальних, дозволених зацікавлених фізичних чи юридичних осіб та держави. Ці суспільні блага визначаються окремими сферами суспільного виробництва (виробництво та реалізація виробів, здійснення завдань, втілення будь-якого сервісу вартісного характеру, що мають певну ціну), соціально-економічна цінність яких визнається і гарантується законодавством України.

Поняття «підприємницька діяльність» була предметом багатьох досліджень науковців. Ось, Л. Біла визначає поняття «підприємницька діяльність» та пов'язує його з поняттям «бізнес». Авторка розуміє цей термін як «функціонування установ, підприємств та організацій, спрямовану на освоєння природних ресурсів, виробництво, купівлю та продаж товарів і послуг, а також на обмін інших товарів, послуг та грошей на користь інших» [9, с. 112].

Вчений А. Гук пояснює поняття «підприємницька діяльність» і показує, що це особлива активність людини, певний вид діяльності, який використовує фізичну силу. Крім того, автор зазначає, що особливістю принципу обраної діяльності є ініціативність. Активна та ініціативна людина може розпочати будь-яку діяльність у будь-який час і може вносити у свою діяльність інновації та новизну [10].

Загалом, можна зазначити, що адміністративно-правові механізми включають:

- 1) адміністративно-правові норми;
- 2) громадські відносини, що створюються в галузі державного керування: а) суб'єкти управління; б) юридичні факти (правомірні та неправомірні дії та події); в) об'єкти охоронного впливу;
- 3) індивідуальні акти;
- 4) формальності;

5) засоби діяльності суб'єкта адміністративної юрисдикції.

Під механізмом організаційно-юридичного врегулювання та контролю підприємництва слід розуміти сукупність упорядкованих адміністративно-правових засобів, що контролюють та систематизують відносини, які реалізуються у галузі підпорядкованому державі контролю за підприємницькою діяльністю. Структура цього механізму є такою: 1) адміністративно-правові норми; 2) зв'язки, що реалізуються у сфері безпосередньої дії адміністративно-правових норм; 3) акти, що містять відповідні адміністративно-правові норми.

Отже, проаналізуємо нормативно-правову базу, що регулює підприємницьку діяльність. Наприклад, відповідно до ст. 42 Конституції України [11]: «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Підприємницька діяльність законодавців, посадових і службових осіб, органів державної влади та органів місцевого самоврядування обмежується законом. Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій діяльності. Забороняються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція» [11].

Також проаналізуємо, нормативно-правові акти врегулюють та контролюють відносини між особами, які реалізують підприємницьку діяльність. Підприємництво – відносно нове явище в Україні. Підставою для його правового вираження стало прийняття Закону України «Про підприємництво» від 7 лютого 1991 року № 698-ХІІ [12].

Прикметно, що у вітчизняній правовій думці, говорячи про сферу підприємницької діяльності, мають на увазі таку галузь, як «господарське право». Сформульована модель знайшла своє відображення та застосування в українському правовому законодавстві. Зокрема, в наступному законодавчому акті, як Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22 березня 2012 року № 4618-VI [13]. Наразі це один з провідних профільних законів у галузі контролю та врегулювання підприємництва.

Господарським кодексом України [14] визначаються основні засади господарювання в Україні та регулює широке коло громадських зв'язків, що реалізуються у ході створення та втілення господарської діяльності між всіма фізичними/юридичними особами, а також між цими суб'єктами та іншими господарських відносин [14]. Щодо Цивіль-

ного кодексу України [15], то останній регулює особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників [15]. З приводу Митного кодексу України [16], то положення цього закону врегульовують та контролюють підприємництво, пов'язану з митними та іншими операціями, зазначеними в аналітичному документі, або пов'язану з ними.

В. Б. Авер'янов визнає підпорядковане державі врегулювання підприємництва як засновану на законодавстві форму державного впливу на господарську діяльність, що полягає у можливості державної влади встановлювати та застосовувати правила, спрямовані на забезпечення належних умов для реалізації підприємництва фізичними та юридичними особами, а також застосовувати юридичні санкції у разі невиконання цих правил [17].

Організаційно-юридичне врегулювання та контроль такої діяльності здійснюється за допомогою певних інструментів, які в сукупності складають структуру адміністративно-правового регулювання. У загальній теорії права до основних елементів механізму правового регулювання відносять: 1) правопорядок, його принципи, закріплені в законах та інших нормативно-правових актах; 2) юридичні факти; 3) правовідносини. З цієї точки зору, основними елементами організаційно-юридичного регулювання підприємництва є певні правила поведінки у сфері адміністративного права, юридичні факти та адміністративні правовідносини, що виникають за участю суб'єктів господарювання [18].

С. Б. Жарая визначає механізми державного регулювання через систему заходів, що забезпечують реалізацію підпорядкованій державі політику та впорядкування підприємницької діяльності. На думку автора, першою групою механізмів є створення нормативно-правової бази, що регулює державне керування підприємницькою діяльністю. Друга група механізмів – формування нових інститутів, організаційних структур та інструментів державного контролю щодо підприємницької діяльності та кадрове забезпечення системи регулювання підприємницької діяльності [19].

Таким чином, під адміністративно-правовим регулюванням підприємницької діяльності слід розуміти вид регулятивного впливу на суспільні відносини у відповідній сфері, який здійснюється уповноваженими органами державної влади за допомогою спеціалізованих органів.

Висновки. Під регулюванням розуміють про методи та правові інструменти, які вини-

кають у сфері підприємницької діяльності під впливом відповідних адміністративно-правових норм, а також процеси та умови їх виникнення. Дійсно, саме Конституція України, Господарський кодекс України, Цивільний кодекс України, Митний кодекс України, а також закони України «Про господарські товариства» від 19.09.1991 р. № 1576-XII, «Про

товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 06.02.2018 р. № 2275-VIII, «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI, «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 р. № 1160-IV, «Про фермерське господарство», від 19.06.2003 р. № 973-IV та інші регулюють підприємницьку діяльність.

Література:

1. Про господарські товариства: Закон від 19.09.1991 р. № 1576-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>.
2. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон від 06.02.2018 р. № 2275-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#n386>.
3. Про акціонерні товариства: Закон від 17.09.2008 р. № 514-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>.
4. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності: Закон від 11.09.2003 р. № 1160-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text>.
5. Про фермерське господарство: Закон від 19.06.2003 р. № 973-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973-15#Text>.
6. Подорожній Є. Ю. Правове регулювання конкурентоспроможності працівників органів внутрішніх справ України: Дис. канд. юрид. наук 12.00.05 / Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. Луганськ, 2010.
7. Теремецький В. І. Поняття адміністративно-правового регулювання у сфері оподаткування. Держава та регіони. Серія «Право». 2012. № 1 (35). С. 50–54.
8. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: навчальний посібник. Київ: Атіка, 2007. 624 с.
9. Біла Л. Р. Адміністративне право України: навчально-методичний посібник. 2-е вид. перероб. і доп. Одеса: Юридична література, 2002. 312 с.
10. Гук А. С. Адміністративні форми та методи публічного врядування. Актуальні проблеми державного управління. 2015. Випуск № 1 (43). С. 78–83.
11. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141.
12. Про підприємництво: Закон України від 7 лютого 1991 року № 698-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 14, с. 168.
13. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні: Закон України від 22 березня 2012 року № 4618-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 3, ст. 23.
14. Господарський кодекс України: Закон від 16.01.2003 р. № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
15. Цивільний кодекс України : Закон від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n651>.
16. Митний кодекс України : Закон від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
17. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). К.: Вид-во «Юридична думка», 2005. Т. 2: Особлива частина. 2005. 624 с.
18. Ісаков М. Г. Основні засади адміністративно-правового забезпечення регулювання підприємства в Україні. Публічне право. Науково-практичний юридичний журнал. 2012. № 2 (6). С. 78–84.
19. Жарая С. Б. Механізми державного регулювання підприємницької діяльності: до питання термінології. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління*. 2011. № 3. С. 138–146.